

Vanja Sutlić, *Predavanja o Nietzscheu*, priredio Damir Barbarić (Zagreb: Matica hrvatska, 2022), 174 pp.

Knjiga *Predavanja o Nietzscheu* sadrži deset predavanja Vanje Sutlića o Friedrichu Nietzscheu održanih u travnju 1977. godine na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Tekst predavanja priredio je Damir Barbarić koji je 2016. godine priredio i Sutlićeve predavanja o Hegelu. Izdanje se temelji na uređenoj transkripciji fonograma predavanja i to u dvije inačice, od kojih je druga, novija i opsežnija, rukopis koji je Sutlić pregledao, redigirao i dopunio te je ona priređivaču poslužila kao osnova za etabliranje teksta. Budući da rukopis usprkos autorovim zahvatima nije bio do kraja očišćen od pogrešaka, nedosljednosti, nejasnoća i neodređenosti, priređivač je osjetio »nužnim preuzeti odgovornost i brižljivo intervenirati u tekst svugdje gdje ga je trebalo konačno učiniti podobnim za objavljivanje« (p. 8). To je i učinio, ispravivši *tacite* neke očite pogreške, a neke intervencije – u pravilu dodatna pojašnjenja, bibliografske podatke i neke bitnije razlike između inačica rukopisa – istakao je i objasnio u bilješkama ispod crte, tako da je na kraju dobiveno pravo kritičko izdanje. Priređivač je u »Predgovoru« istakao da se »pomno pazilo da se ni u kojem slučaju ne naruši tijek misli i ne iskrivi pravi smisao mišljenog i rečenog« napomenuvši da o pitanju »je li i u kojoj je mjeri to uspjelo, priređivač ne smije sam suditi« (p. 9). Stoga je uputno da se kaže koja riječ upravo o onome što je u tom pogledu postignuto.

Čitatelj će svakako već od prvih rečenica zamijetiti da je preciznost Sutlićevih izvoda i zaključaka uparena s iznimnom elegancijom izričaja. Poznato je da je pisani filozofski izričaj po prirodi stvari težak, zamršen, nerijetko i nezgrapnan, a što govorena riječ, recimo predavanje, u velikoj mjeri ublažava; no, s druge strane, govorenim tekstu, osobito onome koji nastaje i koji se oblikuje u trenutku izgovaranja, zna nedostajati za filozofijsko kazivanje neophodna konciznost, preciznost i koncentracija na ono bitno. U *Predavanjima* je međutim postignuto da se prednosti oba načina međusobno upotpunjuju. Sutlić je bio vrstan govornik, fascinantan predavač i zavodljivi kazivač, čija je ekstemporirana riječ uvijek bila temeljito promišljena i pripremljena, u formi onda muzička pri čemu su ritam i melodija bili tijekom i slijed misli, a harmonija istovremena prisutnost mnogih »vertikalnih« slojeva smisla pri čemu se nije bježalo ni od ironije ni od igre. Profinjenost izričaja i neka njegova neobična jednostavnost iako je riječ o – kako ćemo vidjeti – krajnjim i najtežim pitanjima

ne samo filozofije nego i opstanka, vjerno je pogođena i ostvarena. Isto tako, sloboda mišljenja, koja je ovdje pretpostavka cijelog pothvata s obzirom na njegov krajnji cilj da se nađu zameci jednog »drugačijeg mišljenja koje više ne bi bilo filozofija kao metafizika« (p. 66; v. i pp. 89, 117, 157, 170 i *passim*), ide ruku pod ruku s čvrstim osloncem na tradicionalne kategorije filozofije kao što je razlikovanje teorije, prakse i poiesisa, ili transcendentalije *ens, unum, verum, bonum*, pa onda klasične discipline ontologija, teologija, kozmologija i antropologija, zatim hijerarhija modaliteta moguće, stvarno i nužno itd., dakle upravo s danas već zaboravljenim konceptima one filozofije koju treba »prevladati« ali ih se ne smije zanemariti jer upravo u njihovom sklopu leži i problem i njegovo rješenje. U tom pogledu Sutlićevo je mišljenje blisko Nietzscheovoj harmoniji strogosti i slobode mišljenja; i bez jednog i bez drugog nemoguće je ozbiljno utemeljiti pa čak i naslutiti novo. Uz to valja istaknuti još jednu važnu značajku *Predavanja*, a to je uporno i neposustajuće propitivanje slojeva značenja riječi i njihova oblikovanja mišljenja i svijeta, posve sukladno sa Sutlićevim stavom da je jezik koji je sveden na komunikaciju, jednoznačnost i prenošenje koncepta izgubio svoju svjetotvornu moć. Dakako, glavna zasluga za sve ove spojeve pripada autoru, ali je priređivač uspio da »što je moguće vjernije reproducira ono što je Vanja Sutlić u predavanjima doista izgovorio, pritom u obliku za koji smijemo vjerovati da se što više približava onome koji bi mu filozof dao danas pri vlastitoj konačnoj redakaturi« (p. 9) i ujedno da »zadrži i očuva plodotvorni dojam živog i neposrednog, a ujedno duboko misaonog usmenog izlaganja, po čemu je Vanja Sutlić bio poznat i kao predavač iznimno cijenjen« (p. 10). To je utoliko važnije što je cilj Sutlićeva mišljenja danas jednako udaljen – ako ne i udaljeniji – kao i u vrijeme kad su *Predavanja* pred preko četiri i pol decenija izgovorena. Kako je upozorio Sutlić, cilj je »beskrajno daleko od današnjeg razdoblja«, međutim on je »dalek samo gledano iz ove naše epohe <...>, drugačije mišljenje pretpostavlja drugačiju povijest« (p. 72), a to znači da je cilj koliko dalek toliko i na dohvat ruke. Nema dvojbe da smo ovim izdanjem i njegovim izravnim pozivom na neki način sudionici takve »drugačije povijesti« koja i nama nadaje obvezu i pruža mogućnost da cilj nekako dokučujemo ili barem naslućujemo. Tu se pokazuje da priređivanje *Predavanja* iz transkripata nije neki izvanjski rad na uređivanju teksta, njegova standardizacija, sređivanje ili, kako bismo kolokvijalno rekli: »peglanje«, nego priključenje i nastavljanje na ono što je sam izvorni tekst zapravo htio postići: pokrenuti mišljenje do njegovih posljednjih i krajnjih mogućnosti. Autor je uputio poziv, a priređivač ga je prenio nastojeći osigurati punu autentičnost i, što je osobito važno, čujnost poziva.

Tema *Predavanja* središnje su misli Nietzscheove filozofije, reklo bi se »osnovni pojmovi«, koji su poznato četvorstvo: vječno vraćanje jednakoga, volja za moć, nihilizam s temom »Bog je mrtav« te nadčovjek, a čemu se onda dodaje i pravednost kao pravo svega da bude, postane i nestane, dakle kao neka cjelina događanja. Pri tome Sutlić nastoji oko »eksplicitne refilozofikacije« (p. 30) Nietzscheova mišljenja, koju međutim nipošto ne treba shvatiti kao naknadno pridavanje filozofijskog smisla pjesničkim slikama i uzletima, nego kao poniranje do »unutarnje strukturne mogućnosti toga kao filozofije« (p. 29). Naime, i kao što je svima poznato, »površinski sloj Nietzscheove misli sam sobom dopušta svakakve interpretacije s različitih stajališta koja njegovu misao shvaćaju sad kao filozofiju života, sad kao kritiku kulture, sad kao eminento i iznimno pjesničko djelo« (p. 29), ali raščišćavanje ili opredjeljivanje između toga nije ono gdje Sutlić vidi svoju zadaću. Ona se ponajprije sastoji u tome da se dopre do kraja metafizike kao mišljenja bitka bića i mišljenje otvori za novi početak, za mišljenje bitka. Sutlić inzistira da se pri tome ne radi tek o njenom prevladavanju ili nadmašivanju, nego ponajprije o njenom »prebolijevanju« ili, još bolje, »pregorijevanju« (p. 117), dakle o prevladavanju koje je posebno otežano time da smo mi za metafiziku vezani takoreći egzistencijalno, u strahu od one perspektive koju otvara upravo Nietzscheova filozofija, a ta je da sve što jest i što je vrijedno ujedno vrijedno i da propadne. Pregorijevanje metafizike znači suočavanje s Dionizom, sa stvaralačkom i ujedno rušilačkom i ubojstvenom snagom života te s onom »najstrašnijom i najponornijom misli«, misli »vječnog vraćanja jednakog« (p. 110) koja je, kako uočava Sutlić, slomila i samog Nietzschea, i to prije njegova fizičkog i psihičkog sloma (v. p. 111).

Ovo »pregorijevanje« nije bilo kakav događaj i nije tek epizoda pa ni obrat u povijesti filozofije nego o njemu ovisi sudbina čovjeka i svijeta. Budućnost smislenog opstanka je u pitanju. Upravo zbog toga što se radi o centralnom i najbitnijem događaju, Sutlić svoju interpretaciju Nietzschea povezuje s nizom drugih interpretacija koje su išle u istom smjeru, na prvom mjestu Martina Heideggera, potom Eugena Finka i Karl-Heinza Volkman-Schlucka te niza drugih koji su na različite načine ocjenjivali je li Nietzsche samo došao do ruba metafizike te se samo nadvirio preko njega ili je napravio i prvi korak u bezdan postmetafizike. Tome se, kao i u većini Sutlićevih interpretacija, pridružuje i Marx kao uz Nietzschea drugi potencijalni izvor mogućeg epohalnog obrata. Među svim interpretima koje pažljivo slijedi, Sutlić pristaje najviše uz Volkman-Schlucka koji, za razliku od Heideggera, zastupa mogućnost da je Nietzsche, premda posljednji metafizičar, prevladao to stanovište. U tim ocjenama i interpretacijama Sutlić je iznimno skrupulozan, pa tako o Finkovom

prevladavanju metafizike u konceptu igre govori s velikim uvažavanjem ali i oprezom i suzdržanošću. Jednako tako Sutlić postupa i sa svojim vlastitim interpretacijama Nietzschea koje ne prikazuje kao definitivne ali zato obilato i zorno svjedoči koliko je pregorijevanje metafizike teško i intelektualno zahtjevno.

Sutlićevo povezivanje vlastitog mišljenja s cjelinom filozofije, koje se otvara u tim interpretacijama i promišljanjima svega epohalno relevantnoga, ovdje ne može biti ekstenzivnije pokazano – moramo se zadovoljiti navodom da *index nominum* ove male knjige od jedva sto sedamdeset stranica sadrži sto pedeset i dva imena uglavnom filozofa i nekoliko prevoditelja, a da pri tome ni o kome i ni o čemu nije govoreno usputno i površno nego uvijek bitno i na pravom tragu. U tom smislu *Predavanja* su više stvari – to nije samo briljantna interpretacija Nietzscheove filozofije nego i uvid u stanje filozofije odnosno rekreacija jednog svijeta u kojem filozofija ima svoje mjesto, značenje i nužnost. *Predavanja* su i svjedočenje da je »filozofija nešto bez čega jedna određena vrsta ljudi ne bi mogla živjeti« (p. 111).

Sutlićevo inzistiranje na povezanosti života i filozofije je ključno i želimo ga još jednom naglasiti. Kod Nietzschea se najbolje potvrđuje da filozofija nije tek cerebralna zabava i vješto misaono žongliranje konceptima nego životno pitanje te zato Sutlić kaže:

»Nietzsche je baš tom svojom sudbinom instruktivan za uočavanje neizbježne situacije filozofije, naime te da se ne može filozofirati samo iz glave, nego cijelim životom. U filozofiji nije u najvećoj mjeri odlučujuće je li netko iznimno pametan ili je manje pametan. U filozofiji, kao ni u umjetnosti, nije odlučujuće ni to koliko smo doživjeli, nego koliko smo u raspoloženjima, u temeljnim raspoloženjima sebe otvorili, raspoložili za konstelaciju svijeta. Tko ne može u sebi probuditi i obnoviti to intenzivno raspoloženje, taj samo čeprka po površini riječi i iz njih spravlja nove 'sisteme', nove 'stavove', njihove nove međusobne odnose. Ljudima koji nemaju veze s korijenom filozofije ona izgleda kao svojevrsni pasijans: eto, slažem karte, pa će se one ovako ili onako poklopiti. Oni nemaju pojma o unutarnjoj nužnosti filozofiranja.« (pp. 110–111)

Drugim riječima, pitanje pregorijevanja metafizike nije pitanje filozofije kao discipline nego pitanje života. Upravo iz Sutlićeva razumijevanja trenutka povijesnog svijeta proizlazi i obraćanje Nietzscheu kao filozofu jer iz suočenja s njime postaju jasne barem četiri bitne stvari: prvo, da »čovjek ne misli samo iz glave i da je Nietzscheov zahtjev da svoju filozofiju izvede na vodilji 'tijela' iznimno važan metodički zahtjev«, odnosno da se u filozofiju ulaže čitav opstanak; drugo, da naša subjektivna mišljenja nisu slobodna i ravnodušna, te da u filozofiji »nije tako kao u matematici« nego je tu »važno kakav tko jest«; treće, da zbog toga ni razlike među ljudima nisu kvantitativne, nego kvalitativne i da

»nema ni istine za sve, a nema ni morala ni ljepote ni dobrote za sve«; i četvrto, na kraju, kod čega nam se Sutlić izravno obraća, da »nema nijednog njegova [Nietzscheova] stava koji bi mogao pokušati interpretirati, a da pri tome sama sebe ne staviš na kocku i u pitanje« (p. 84). Iz toga postaje jasno što je potrebno da bismo se bavili ne samo Nietzscheom nego i filozofijom uopće: neustrašivo suočavanje s beskonačnom zadaćom konačnih bića i otvaranje u »zgodu« koja nije neka točka u vremenu u kojoj se stječu određeni uvjeti, nego pokazuje naša vlastita ljudska kvaliteta i mogućnost.

Ozren Žunec

